

VERTROUWELIJK

MAANDOVERZICHT

No. 3 1971

BINNENLANDSE VEILIGHEIDSDIENST

V E R T R O U W E L I J K

Maandoverzicht no. 3 - 1971

(Tijdvak 1-3-1971 t/m 31-3-1971)

I N H O U D

No. 1.044.994

Blz.

I. Het Extreemisme in Nederland

De verhouding tussen de CPN en de CPSU	1
De verkiezingen voor de Tweede Kamer	2
I.P.S.O.	5
De verhouding van de CPN tot de Spaanse CP	7
De Bond voor Dienstplichtigen	8

II. Ontwikkelingen in de internationale communistische beweging

Beknopt overzicht van de belangrijkste gebeurtenissen in de communistische beweging in de laatste weken	12
--	----

HET EXTREMISME IN NEDERLAND

De verhouding tussen CPN en CPSU

De uitnodiging van de CPSU aan de CPN tot het zenden van een delegatie naar het 24ste partijcongres, dat op 30 maart in Moskou is begonnen, heeft de CPN-leiding weer eens genoodzaakt zich te bezinnen op haar relatie tot die partij. Enerzijds was de CPN-leiding, gezien de bestaande stroeve verhouding, niet genegen een volwaardige delegatie te sturen uit vrees dat dit door de CPSU als een blijk van instemming met haar politiek zou worden opgevat en anderzijds wilde men de leiders van de CPSU niet voor het hoofd stoten, waardoor de voortzetting van het in november 1969 moeizaam begonnen gesprek zou worden bemoeilijkt. In leidende CPN-kringen wint de opvatting veld, dat de "bevroren" situatie, die inzake de internationale contacten jarenlang heeft bestaan en in het verleden weliswaar van nut is geweest, niet eeuwig hoeft te blijven bestaan.

De wijze waarop de CPN-leiding het probleem heeft opgelost draagt de kenmerken van een compromis. In een in "De Waarheid" gepubliceerd "begroetingsschrijven" aan het Centraal Comité en de afgevaardigden naar het congres, heeft de CPN-leiding de campagne voor de verkiezingen van de Tweede Kamer aangegrepen als motief voor de onmisbaarheid van die leden van het partijbestuur, die van een reële delegatie deel zouden moeten uitmaken. In het "begroetingsschrijven" be- toont het partijbestuur zich "zeer erkentelijk" voor de uitnodiging, betreurt het dat "de kameraden van onze partijleiding, gezien de politieke toestand in ons land, niet in staat zijn aan Uw uitnodiging gehoor te geven" en wenst het "grote successen" toe aan het 24ste congres "in het belang van de internationale strijd tegen het imperialisme".

De passage in de brief over "de kameraden van onze partijleiding", die helaas niet gemist kunnen worden, moet de CPSU doen begrijpen dat de CPN-leiding het CPSU-congres beschouwt als een gebeurtenis van te grote importantie om er zich door een delegatie van lager niveau te laten vertegenwoordigen. Het verlangen van de CPN-leiding naar een andere, enigszins soepeler verhouding blijkt temeer, wanneer men de huidige opstelling vergelijkt met die, welke in 1966

VERTROUWELIJK

werd ingenomen, toen een duidelijk tweede-rangsdelegatie, bestaande uit de politiek-secretaris van het district Amsterdam en twee Waarheid-correspondenten naar het 23ste congres werd afgevaardigd. In 1967 werd de weigering van de CPN om aanwezig te zijn bij de vijftigste herdenking van de Oktoberrevolutie in Moskou gebaseerd op zuiver politieke motieven.

Al stuurt de CPN dan niet officieel een delegatie, zij wil toch wel graag op de hoogte blijven van wat er in de communistische beweging omgaat en vooral van wat er in de wandelingen van het Moskouse congrespaleis wordt besproken. Om dat te bereiken en om een objectieve berichtgeving te garanderen, is de redacteur van "De Waarheid", G. FOTHOVEN, enkele dagen voor het begin van het congres naar Moskou gereisd.

De prettige en accurate wijze waarop de reis van de heer FOTHOVEN door de Sovjet-Ambassade werd geregeld en de welwillendheid, waarmee op het CPN-verzoek om een "Waarheid"-correspondent op het congres toe te laten werd gereageerd, doet vermoeden dat de met CPN-aangelegenheden belaste CPSU-functionarissen over het resultaat van hun uitnodiging niet ontevreden zijn. De tijd lijkt rijp om na de verkiezingen het nogal stroef verlopende contact (nu er sinds het mondelinge antwoord van de CPSU op de brief van de CPN van november 1969 alweer acht maanden verlopen zijn, verwacht men op de Sovjet-Ambassade zo langzamerhand een weerwoord) te doen uitmonden in een gesprek tussen functionarissen van beide partijen. De leiding van de CPN zou hier niet a priori afwijzend tegenover staan en de CPSU heeft in haar "antwoordnota" van juli 1970 de mogelijkheid daartoe opengelaten.

De verkiezingen voor de Tweede Kamer

Bij de verkiezingscampagne, zoals die tot nu toe door de CPN is gevoerd, heeft steeds de gedachte die aan de eenheidspolitiek ten grondslag ligt, op de voorgrond gestaan. De ontwikkeling, die het object van die eenheidspolitiek, de Partij van de Arbeid, nu doormaakt en met name de samenwerking, die tot stand gekomen is tussen die partij en het "reactionaire" D'66, hebben de CPN-leiding niet kunnen afbrengen van de opvatting dat het mogelijk moet zijn de PvdA

VERTROUWELIJK

VERTROUWELIJK

tot een meer linkse opstelling te dwingen. Met dat doel voor ogen heeft het dagelijks bestuur van de CPN in "De Waarheid" van 19-3-1971 een verklaring doen publiceren, waarin de tijd "meer dan rijp" geacht wordt voor "een vastberaden en duidelijke linkse politiek" op grond van "samenwerking van communisten en socialisten met als doelstelling een meerderheid te verwerven buiten en binnen het parlement voor een nieuwe regering met een nieuw program". De CPN-leiding houdt rekening met de mogelijkheid dat de progressieve concentratie (PvdA, D'66 en PPR) na de verkiezingen niet dan met haar steun een meerderheid in de Tweede Kamer zal kunnen verkrijgen. Daarom heeft de partijleiding consigne gegeven, dat de speerpunt van de kritiek niet in de eerste plaats gericht moet zijn op de linkse combinatie, ook al maakt D'66 daarvan deel uit, maar op de politiek van de huidige regering.

Zoals bij verkiezingscampagnes te doen gebruikelijk heeft de CPN-partijleiding ook nu alle leden opgewekt zich tot het uiterste in te spannen om de partij en de doeleinden die zij nastreeft in zo wijd mogelijke kring bekendheid te geven. Daartoe zullen door alle partij-afdelingen openbare vergaderingen worden georganiseerd en zal voor verspreiding op grote schaal van "De Waarheid", van manifesten en pamfletten worden zorggedragen.

Als hoogtepunt in de campagne voor de verkiezingen was bedoeld de landelijke manifestatie, die op zaterdag 27 maart in Amsterdam werd gehouden en die moest fungeren als remplaçant van het in vroeger jaren gebruikelijke "Waarheid-festival". Hoewel "De Waarheid" melding maakte van "duizenden en duizenden demonstranten", werd volgens betrouwbare schattingen door ongeveer 2500 mensen aan de demonstratie deelgenomen. Aan de demonstratie waren op verschillende punten in de stad evenementen vooraf gegaan in de vorm van filmvoorstellingen en het optreden van artiesten. Onder auspiciën van de communistische jeugdorganisatie ANJV concerteerde voor de jongeren in een circustent een aantal pop-groepen. Tijdens de massa-meeting die de manifestatie besloot, werd door partijvoorzitter HOEKSTRA in een rede herhaald, wat ook reeds in de verklaring van het dagelijks bestuur was gesteld, dat een linkse meerderheid op grondslag van samenwerking van socialisten en communisten binnen handbereik ligt.

De bereidverklaring van de CPN-leiding om aan een regering die voldoet aan een aantal, in "De Waarheid" van 9-10-1970 met name

VERTROUWELIJK

VERTROUWELIJK

genoemde eisen, haar parlementaire steun niet te onthouden, is in pro-chinese groepen aan sterke afkeuring onderhevig geweest. "De Kommunist", het orgaan van de Marxistisch Leninistische Partij Nederland, beschouwt het CPN-verkiezingsprogram als "een revisionistische knieval van de CPN-leiding voor de burgerlijke partijen". "De Kommunist" adviseert zijn lezers niet op kandidaten van een burgerlijke partij of van de CPN te stemmen, tenzij de kiezer een der op een lijst voorkomende kandidaten kent als een werkelijke marxist-leninist. De "Rode Tribune", het maandblad van de KEN (ML), spreekt als zijn mening uit, dat "het stemmen op welke partij dan ook het socialisme in Nederland geen stap dichterbij zal brengen" en beschouwt het als een goed teken "dat zo'n groot deel van de arbeiders en de werkende bevolking in Nederland niet gaat stemmen". De Bond van Nederlandse Marxisten-Leninisten adviseert de lezers van haar blad "De Rode Vlag" het verkiezingsbiljet ongeldig te maken door er een of andere leuze op te schrijven om "zich politiek niet buiten spel te laten zetten".

In pro-russische dissidente kringen overheerst de opvatting dat in elk geval gestemd moet worden. Of die stem uitgebracht moet worden op de CPN of op een andere linkse partij wordt aan het inzicht van de kiezer overgelaten.

VERTROUWELIJK

VERTROUWELIJK

I.P.S.O.

Het Instituut voor Politiek en Sociaal Onderzoek, dat in het najaar van 1968 werd opgericht door de oud-voorzitter van de CPN, de heer De GROOT, heeft deze maand een rapport gepubliceerd, dat als titel draagt: "Groningerland, een Nederlands probleem". Het aantal door het Instituut geproduceerde rapporten komt daarmee op twee. Het eerste verscheen in oktober 1969 en was getiteld: "Loonpolitiek en loonstrijd in Nederland". De nu verschenen publicatie pretendeert "de diepere oorzaken van de achterstelling bloot te leggen en duidelijk te maken waar de wegen liggen om te bereiken dat Groningen een gelijkwaardige behandeling krijgt". De samenstelling van het rapport lag in handen van de heer De GROOT; bijdragen werden geleverd door de heer MEIS (CPN-Statelid in Groningen) en de jongere partijleden MILIKOWSKI (schoonzoon van fractievoorzitter BAKKER; student fysica), drs. BOSCHART (afgestudeerd in sociale geografie) en drs. REIDING (afgestudeerd in wis- en natuurkunde).

Het ontwerp van wet betreffende het verstrekken van subsidie aan politiek-wetenschappelijke instituten, dat reeds in oktober 1970 in de dagbladen werd gepubliceerd, heeft de CPN-leiding, die van een eventuele subsidie-regeling graag wil profiteren, ertoe gebracht de organisatievorm van het IPSO aan te passen aan de in het wetsontwerp gestelde voorwaarden. Op grond daarvan is het instituut op 7-12-1970 omgezet in een stichting, waarin de heren De GROOT, REIDING en MILIKOWSKI als bestuur fungeren. Om echter te voorkomen dat door het bestuur beslissingen genomen kunnen worden, die niet in overeenstemming zijn met de politieke opvattingen van de heer De GROOT, is in de statuten vastgelegd dat bij het nemen van beslissingen de stem van de heer De GROOT voor twee zal tellen.

Indien het IPSO in zijn huidige vorm beantwoordt aan de maatstaven die voor het verlenen van subsidie zullen worden aangelegd, zal het, wanneer het wetsontwerp wet wordt, in aanmerking komen voor een subsidie die gelijk is aan de eigen inkomsten, met een maximum van f 50.000,- per jaar. De eigen inkomsten bestaan momenteel uit een maandelijks bijdrage van de partij en uit giften van sympathisanten.

VERTROUWELIJK

Geïnspireerd door het vooruitzicht in de toekomst over ruimere financiële middelen te kunnen beschikken wil de leiding van het Instituut proberen nieuwe medewerkers aan te trekken. Deze zullen dan (mede) worden belast met het samenstellen van rapporten over milieuverontreiniging, de Londense conferentie en de geschiedenis van de internationale communistische beweging.

De verhouding van de CPN tot de Spaanse CP

De verwachting - geuit in maandoverzicht 12/70 - dat de CPN-leiding de banden met de PCE zou verstevigen, werd op 11 maart j.l. door een communiqué in het dagblad "De Waarheid" bevestigd. Het bericht maakt melding van het besluit van beide partijen in de toekomst nauwer te gaan samenwerken. De delegaties die aan de besprekingen deelnamen waren van hoog niveau en de besprekingen werden gevoerd "op een hartelijke wijze en met wederzijdse belangstelling". Uit het deelnemen aan de besprekingen door het CC-lid Miguel SEGURA, die onlangs een reorganisatie van de PCE in Zwitserland doorvoerde, kan afgeleid worden dat de partijorganisatie van de PCE ("Partido Comunista de España") zal worden aangepast aan de CPN-organisatie i.v.m. de door de CPN-delegatie toegezegde steun aan de "antifascistische strijd".

Dat beide partijen zo spoedig tot overeenstemming konden komen is te verklaren uit de stellingname ten aanzien van het internationale communisme. Beide partijen staan een autonome "nationale politiek" voor in een geest van broederlijke samenwerking en solidariteit met alle communistische partijen en de "socialistische landen" (i.c. het Oostblok, Cuba en China). Beide partijen verwerpen het absolute leiderschap van zowel de Russische als de Chinese CP in (alle) communistische aangelegenheden.

Te verwachten is dat de CPN meer steun zal gaan verlenen aan hulpacties t.b.v. Spaanse politieke gevangenen en vluchtelingen en dat zij de PCE-afdelingen in Nederland zal gaan betrekken in haar acties op politiek-economisch terrein.

De Bond voor Dienstplichtigen

Soldatenvergaderingen

Op dezelfde dag als, doch steeds voorafgaand aan de landelijke contactmensenvergaderingen, heeft de Bond voor Dienstplichtigen in het verleden een aantal zogenaamde "soldatenvergaderingen" georganiseerd, waarvoor in hoofdzaak in militaire dienst verblijvende BVD-leden ("BVD-soldaten") werden uitgenodigd.

Tijdens deze bijeenkomsten wilde men contacten leggen, ervaringen uitwisselen, acties bespreken en eventueel coördineren en bovenal de inhoud van de Soldatenkrant vaststellen.

Een groot succes zijn deze vergaderingen echter nooit geworden, voornamelijk vanwege het vrij kleine aantal deelnemers (een tiental per vergadering). Om aan dit en een aantal andere bezwaren met betrekking tot de huidige opzet tegemoet te komen is besloten deze vergaderingen voortaan per district te organiseren. Bij de indeling daarvan is zoveel mogelijk rekening gehouden met de districtsindeling van de VVDM, omdat vele "BVD-soldaten" actief lid zijn van deze vereniging. Mocht er in de toekomst ooit binnen de VVDM een actie op districts-niveau worden georganiseerd, dan zal dit het bijeenroepen van de betrokken "BVD-soldaten" sterk vereenvoudigen.

Voorlopig schijnt te zijn besloten tot de volgende indeling:

- Noord : Zuid Laren *), Assen, Steenwijkerwold en Havelte (vergaderplaats : Assen),
- Veluwe I : Harderwijk, 't Harde, Ermelo, Wezep en Kampen (vergaderplaats : Zwolle).
- Veluwe II : Apeldoorn, Ede, Harskamp, Nw Millingen, Eefde, Schalkhaar en Garderen (vergaderplaats : Arnhem).
- Nijmegen : Grave, Arnhem, Schaarsbergen en Nijmegen (vergaderplaats: Nijmegen).
- Zuid I : Oirschot, Tilburg, 's Hertogenbosch, Blerick, Roermond en Veldhoven (vergaderplaats : Eindhoven).
- Zuid II : Breda, Bergen op Zoom, Middelburg (vergaderplaats : Bergen op Zoom).
- Utrecht : Utrecht, Bussum, Naarden, Maarn, Craïlo, Soesterberg en Amersfoort (vergaderplaats Utrecht, later misschien Amersfoort).

*) De genoemde plaatsen zijn kazerneplaatsen. Dit wil zeggen, dat in de genoemde plaatsen géén afdeling van de "witte" BVD behoeft te bestaan. Zelfs zullen niet in alle plaatsen "BVD-soldaten" actief zijn.

De afdelingen in de vergaderplaatsen zijn belast met de organisatie van de vergaderingen, uitgezonderd in het district Veluwe II waar weliswaar in Arnhem vergaderd zal worden, doch waar de afdeling Ede/Wageningen belast is met de organisatie. Dit is enerzijds waarschijnlijk een gevolg van het feit, dat Arnhem gemakkelijk te bereiken is vanuit het gehele district en anderzijds vanwege de zeer nauwe banden tussen de afdelingen Nijmegen en Arnhem, tengevolge waarvan Arnhem is ingedeeld in het district Nijmegen. Overigens houdt een en ander niet in, dat er geen landelijke soldatenvergaderingen meer gehouden zullen worden. Deze zullen echter slechts dan plaatsvinden indien bepaalde problemen "landelijk opgelost" moeten worden. Kennelijk is de houding van de "witte" BVD t.o.v. de VVDM zo'n probleem, want op 17 april zal over dit onderwerp een landelijke soldatenvergadering worden gehouden. Het Algemeen Secretariaat heeft inmiddels een overzicht uitgegeven van de eerste 5 (van de in totaal 6) landelijke soldatenvergaderingen, welke sinds medio december 1970 zijn gehouden. Vermeldenswaard hieruit zijn ondermeer een aantal opmerkingen over de volgende onderwerpen:

1. Soldatenkrant : Over het algemeen achtten de aanwezigen de Soldatenkrant goed leesbaar en schreven zij haar een zekere agitatorische waarde toe, met name met betrekking tot het "scheppen van een actieklimaat" *)

Of dit inderdaad het geval is, is moeilijk te beoordelen. Wanneer in de Soldatenkrant artikelen voorkomen met onderwerpen die behoren tot het terrein der "belangenbehartiging", dan zullen deze ongetwijfeld hun invloed hebben op het gedrag van vele dienstplichtigen.

De "witte" BVD kan hiermede echter niet volstaan. Ingevolge haar doelstellingen zullen er op den duur toch meer en meer artikelen met een duidelijk politieke strekking in de Soldatenkrant geplaatst moeten worden.

Aangezien het merendeel der soldaten (nog?) niet of nauwelijks politiek geïnteresseerd is, lijkt het niet uitgesloten, dat dergelijke artikelen het aantal lezers van de Soldatenkrant eerder zal doen verkleinen dan vergroten, met alle gevolgen van dien voor het eventueel voeren van (politieke) acties.

*) Vooral de eenmalige uitgave van een speciale Recrutenkrant werd als een succes aangemerkt.

2. Verhouding tot de VVDM. De verschillen tussen de "witte" BVD en de VVDM werden ongeveer als volgt geformuleerd: "De BVD is een socialistische organisatie, werkt aan de basis en laat de beslissingen over aan de soldaten. Zij is een politieke organisatie in die zin, dat zij naast de vakbondseisen ook de politieke eisen van de soldaten ondersteunt en propageert, waarbij zij de houding van de soldaten tracht te verklaren uit de structuur van de krijgsmacht. De VVDM daarentegen is een pure vakbond en verklaart de houding van de soldaten slechts uit hun persoonlijke leefomstandigheden". De VVDM vormt binnen de krijgsmacht een ideale basis voor de BVD-soldaten, hetgeen er de reden van is dat de "witte" BVD, ondanks haar andere uitgangspunten en doelstellingen, koste wat kost wil vermijden een "anti-VVDM-imago" te krijgen. De verschillen tussen beide organisaties worden daarom zoveel mogelijk verdoezeld en de "witte" BVD zal zich positief moeten opstellen tegenover de VVDM, wat niet wil zeggen, dat zij geen kritiek op deze organisatie zal kunnen uitoefenen.

Contactmensenvergaderingen

Op de contactmensenvergaderingen is reeds enige tijd een discussie aan de gang over de administratie van de namen en adressen van BVD-soldaten. Thans worden deze centraal beheerd door het Algemeen Secretariaat, waartegen - vooral uit beveiligingsoogpunt - ernstige bezwaren zijn gerezen. Voorgesteld werd elke centrale registratie te vermijden door deze namen uitsluitend te laten administreren door de afdeling waarbij de betreffende BVD-soldaat behoort en daarbij de grootst mogelijke geheimhouding te betrachten.

Het Algemeen Secretariaat kon zich hiermede wel verenigen, op voorwaarde dat binnen de afdelingen vaste mensen de administratie zouden gaan verzorgen en dat hun namen bij het Algemeen Secretariaat bekend zouden zijn. Tevens wil het Algemeen Secretariaat de namen ontvangen van BVD-soldaten, die zijn overgeplaatst naar kazernes waar geen BVD-afdeling in de buurt is en van afgezwaaide BVD-soldaten.

De discussie over de beveiliging van de namen van BVD-soldaten is inmiddels geëvolueerd tot een discussie over de geheimhouding van BVD-activiteiten in het algemeen. Een en ander is nog niet uitgekris-

talliseerd en hierover zal in de toekomst zeker nog het nodige gezegd en geschreven worden.

Tevens is er een conflict aan het licht getreden tussen het Algemeen Secretariaat en de Utrechtse BVD-afdeling. De oorzaken van dit conflict zijn vrij duister, doch mogelijk speelt het feit, dat enkele leden van de "witte" BVD in Utrecht tevens lid zijn van de SJ, hierbij een rol. De beschuldiging van het Algemeen Secretariaat kwam althans hier op neer, dat de SJ-ers ervan werden verdacht binnen de "witte" BVD een zogenaamde basisgroep te vormen en dat zij getracht zouden hebben de politieke leiding in handen te krijgen.

Het Algemeen Secretariaat nam een aantal tegenmaatregelen (er werd o.m. een "alternatieve" afdeling Utrecht opgericht) en eiste verder onvoorwaardelijke loyaliteit t.o.v. het politieke en organisatorische beleid van het Algemeen Secretariaat.

Op de bedoelde vergadering werd de zaak min of meer gesust, doch het dient te worden afgewacht of dit conflict nu volledig opgelost is.

Intussen zijn ook de eerste regiovergaderingen gehouden, tijdens welke echter weinig belangrijke nieuwe gegevens aan het licht kwamen. Deze vergaderingen schijnen echter in een behoefte te voorzien en als redelijk succesvol te worden aangemerkt. Mogelijk zullen deze in de toekomst geheel de plaats innemen van de contactmensenvergaderingen.

VARIA

De "witte" BVD heeft thans ongeveer f 1.000,- in kas.

Door het gehele land wil de "witte" BVD de Cineclubfilm "Army" gaan vertonen.

ONTWIKKELING IN DE INTERNATIONALE COMMUNISTISCHE BEWEGING

De Sino-Sowjetpolemiek laaide deze maand voor het eerst in lange tijd hoog op. De 100e verjaardag van de Parijse Commune was voor de Chinese leiders gereede aanleiding uit deze historische gebeurtenis een aantal lessen met betrekking tot "de revolutionaire zuiverheid" te trekken. Daarin werd de CP-China ten voorbeeld gesteld aan allen die streven naar de wereldrevolutie, terwijl de Sowjet-Unie als "negatief voorbeeld" aan de kaak gesteld werd. Deze zienswijze werd neergelegd in een gezamenlijk artikel van de drie meest gezaghebbende Chinees persorganen op 17 maart. De Sowjet-Unie werd in dit artikel beschreven als een paradijs voor een nieuw soort bureaucratische kapitalisten en BREZHNEV en zijn "bende" werden afgeschilderd als "ideologische dégrénerés". Uit het artikel bleek duidelijk dat de CP-China niet wenste deel te nemen aan het 24ste CPSU-congres, zoals reeds verwacht en op 30 maart bewaarheid werd. Tass reageerde enkele dagen later met het oude verwijt dat de Chinese houding de imperialisten in de kaart speelt.

Voor zijn vertrek naar Moskou, waar hij het CPSU-congres moest bijwonen, vroeg de Sowjetambassadeur in Peking, TOLSTIKOV, om een onderhoud met premier TSJOE EN-LAI. Het gesprek vond op 21 maart, dus vier dagen na de Chinese persaanval plaats, in tegenwoordigheid van de grensonderhandelaars ILITSJEW en CHIAO KUAN-HUA. Na afloop verklaarden beide partijen dat de grensbesprekingen enige voortgang geboekt hadden en dat de betrekkingen op staatsniveau iets waren verbeterd. Dat er van enige ideologische toenadering geen sprake was bleek wel uit de uitermate scherpe aanvallen, waarmee de gehele Oosteuropese pers met uitzondering van de Roemeense, zich aan de vooravond van het CPSU-congres tegen China keerde.

In de Sowjet-Unie heeft de partijleiding zich deze maand veel inspanning getroost om zowel het thuisfront als de buitenland ervan te doordringen, dat zij de ware hoedster is van het welzijn en de welvaart van het Sowjetvolk. Deze pogingen waren kennelijk bedoeld om het verloop van het op 30 maart beginnend 24e CPSU-congres door geen wanklank te laten verstoren.

Resultaat was een waarschijnlijk slechts tijdelijke en tactische versoepeling in de binnenlandse CPSU-politiek, die tot uitdrukking kwam in een reeks concrete uitspraken en maatregelen.

Zo viel het bv. op dat in februari en maart meer Joden toestemming kregen naar Israël te vertrekken dan ooit tevoren in de Sowjetgeschiedenis. Deze plotselinge verruiming van het emigratiebeleid was ongetwijfeld mede beïnvloed door het internationale protest rond het Leningradse "kapingsproces" en door de recente militante oppositie van joodse Sowjetburgers, die terdege beseften dat het Kremlin het partijcongres niet door een "joodse kwestie" wilde laten vertroebelen. Voorts wierp het partijtijdsblad Prawda zich op 14 maart op als een warm pleitbezorger voor een hogere levensstandaard van het Sowjetvolk, voor verbetering van de woningbouw, de werksituatie, de openbare dienstverlening, enzovoort. Prawda verweet de lokale partij en -overheidsinstanties de noden en verlangens van de bevolking te negeren en spoorde hen aan om in efficiënte samenwerking "de wensen van het volk nauwkeurig te bestuderen, te luisteren naar de voorstellen van de arbeidersklasse en adequate maatregelen te nemen om deze te realiseren".

Op het culturele vlak toonde de partij in woord en geschrift een zekere matiging ten opzichte van "progressieve" schrijvers en intellectuelen, wier discriminatie zo gemakkelijk een schaduw zou kunnen werpen op het congresverloop. Er zijn berichten, dat de culturele afdeling van de CPSU een vrij drastische reorganisatie heeft ondergaan, waarbij enkele voorstanders van een extreem harde lijn uit belangrijke functies zijn gezet.

Dit alles nam niet weg dat de Sowjet-autoriteiten aan de vooravond van het CPSU-congres strenge preventieve maatregelen troffen tegen een aantal dissidente figuren, van wie hinderlijke protestacties konden worden verwacht. Het is wel duidelijk dat de Sowjetleiders van het congres een imposante manifestatie willen maken van de onverbreekelijke eenheid van het Sowjetvolk, van de ongeschonden solidariteit van het "socialistisch" blok en van de onaantastbare integriteit van de internationale communistische beweging onder aanvoering van het "proletarisch vaderland." Uitgangspunt is zoal geen monolitische, dan toch een "centristische" opstelling, die zich niet verstaat met enig "pluralisme".

laat staan "polycentrisme". Juist in de afgelopen maanden is de Sowjetpers opnieuw in het offensief gegaan tegen zowel het rechtse als "linkse" revisionisme, waarmee primair de zg. Joegoslavische en Chinese "afwijkingen" worden bedoeld, maar waarmee waarschijnlijk tegelijkertijd de "liberale" en "ultra-conservatieve" pressiegroepen in eigen gelederen worden aangesproken. Kenmerkend voor de huidige teneur is de toenemende ideologische vertaling en daarmee versluiering van de reële Sowjetproblematiek.

Deze "re-ideologisering", die een definitief einde heeft gemaakt aan de betrekkelijke "openheid" en "objectieve informatie" onder CHROESTSJOW, is hand in hand gegaan met een voortsluipend "restalinisatie"-proces, dat overigens niet zozeer in een eerherstel van de persoon als wel van de leer van STALIN lijkt uit te monden. Zonder met name naar STALIN te verwijzen hebben de theoretische partij-organen tijdens de voorbereidingen van het congres opvallend veel aandacht besteed aan diens conceptie van "de verscherping van de klassenstrijd bij de opbouw van het socialisme", een theorie waarmee voor de oorlog de stalinistische zuiveringen werden gerechtvaardigd, maar die in 1956 door CHROESTSJOW verwerpelijk werd verklaard. Het ligt in de lijn der verwachtingen dat het partijcongres voorzichtig zal afrekenen met CHROESTSJOW's onomwonden veroordeling van de stalinische klassenstrijdtheorie en juist naar deze theorie zal teruggrijpen om verhoogde "revolutionaire waakzaamheid" en discipline te kunnen afdwingen in deze tijd van oppositionele tendenzen in eigen land en van ontbindingsverschijnselen in het Oosteuropese blok zowel als in heel de communistische wereldbeweging.

Het hernieuwde accent op de voorhoederol van de strijdbare "klasse-partij" komt zonder twijfel ook ten goede aan de leider van die partij, algemeen secretaris BREZHNEV. Sinds deze vermoedelijk al te vaak onderschatte tacticus twee jaar geleden steeds nadrukkelijker het beslissende primaat van de partij is gaan beklemtonen, is hij ook zelf langzaam maar zeker steeds openlijker op de voorgrond getreden als de "primus inter pares" binnen de collectieve Sowjetleiding. Als "centrist" bij uitnemendheid lijkt hem er alles aan gelegen de status quo te handhaven met zo weinig mogelijk ingrepen, die het delicate evenwicht zouden kunnen verstoren. En het ziet er naar uit dat hem daarbij weinig in de weg

zal worden gelegd door de "oude garde", die nog altijd de overgrote meerderheid van de hoogste Sowjet-leiding uitmaakt en die bij een ingrijpende verandering in de bestaande situatie weinig te winnen en alles te verliezen heeft.

Een onverwachte doorbraak van de jongere generatie en andere onvoorziene wendingen voorbehouden lijkt het congres geen spectaculaire verrassingen te zullen opleveren. Naar het zich laat aanzien zal althans de facto een bepaald stuk van CHROESTSJOW's destalinisatiepolitiek teruggedraaid worden en zal het klassekarakter van de partij en daarmee de partijeenheden en -discipline opnieuw worden ingescherpt, hetgeen een algehele verharding van de CPSU-lijn voorspelt.

In Polen blijven de ontwikkelingen ook in de maand maart met vraagtekens omgeven. Hoewel de meeste waarnemers verwachten dat partijleider GIEREK de strijd om de macht zal winnen, zijn ze het er evenzeer over eens dat zijn positie als partijleider nog niet voldoende geconsolideerd is om deze als "onbedreigd" te kunnen kwalificeren.

GIEREK zelf schijnt dat kennelijk ook te beseffen, gezien zijn pogingen in de afgelopen maand zich te verzekeren van de sympathie van het dogmatische en behoudende deel van de partijleden en van het leger. Op 13 maart hield hij tijdens een bijeenkomst van de partijorganisatie van "Warschau-stad" een rede, waarin hij een aantal uitspraken deed over de kontrolerende en leidende functie van de partij, die geheel in overeenstemming zijn met in orthodoxe kringen levende opvattingen daarover.

Ook al zou het hier om een tactische zet gaan - waarbij dan moet worden aangenomen dat GIEREK zijn oorspronkelijk op pragmatisme gebaseerde koers wil verwezenlijken - dan nog lijken deze uitspraken op zijn minst voor de nabije toekomst een stap terug naar het dogmatisme te betekenen.

Ongeveer een week later, op 19 maart, richtte GIEREK zich in lovende bewoordingen tot het sinds de decembergebeurtenissen bij de bevolking allerminst populaire leger. Op een conferentie in Wroclaw van de militaire partijorganisatie in Silezië zei hij dat het "gematigde en gedisciplineerde" optreden van de strijdkrachten het mogelijk had gemaakt "een uitermate gecompliceerde situatie op eigen kracht (d.w.z. zonder hulp van buitenaf) op te lossen."

Waarnemers zien in deze opmerkingen een bewijs voor de stelling dat de Sowjet-Unie inderdaad een invasie als in Tsjechoslowakije heeft overwogen. GIÉREK ging voorts in op de rol van het leger en stelde dat "het leger de gewapende hand is van het volk en een van de belangrijkste instrumenten van de volksmacht... Vandaar dat het Poolse leger, steeds wanneer het noodzakelijk was de volksrepubliek Polen te verdedigen, onbaatzuchtig haar plicht deed". De vraag of GIÉREK dit ook onverminderd het geval acht bij het optreden van het leger tijdens de decemberonlusten lijkt echter ontkennend te moeten worden beantwoord, doordat hij meteen daarop aansluitend stelde dat er van een dergelijke situatie sprake was "gedurende de eerste vijf jaar na de oorlog, gedurende een periode van strijd tegen de reactionaire gewapende ondergrondse", maar de situatie in december in dit verband niet aanroerde. Aan het einde van zijn rede wees GIÉREK op de belangrijke opvoedende waarde die het leger heeft voor de jeugd, omdat de jeugd zich juist in het leger tot een waar patriot en staatsburger kan ontwikkelen. GIÉREK's waarderende opmerkingen moeten ongetwijfeld beschouwd worden tegen de achtergrond van de nog altijd in arbeiderskringen uitgeoefende kritiek op het leger n.a.v. het optreden in december, hetgeen in militaire kringen aanleiding geeft tot verbittering.

De conclusie ligt voor de hand dat GIÉREK gepoogd heeft deze gevoelens van verbittering weg te nemen, terwijl het voorts ook aannemelijk is dat de partijleider minstens ook de onrust heeft willen doen verdwijnen, die in legerkringen is ontstaan na recente wisselingen in de hoogste leiding. De hierbij optredende mutaties betroffen o.m. de plaatsvervangend minister van Defensie KORCZYNSKI, die tijdens de decemberonlusten met voorbijgaan van minister JARUZELSKI opdracht heeft gegeven hard in te grijpen. KORCZYNSKI is "om gezondheidsredenen" van zijn functie ontheven. Een andere mutatie had betrekking op het hoofd van de afdeling politieke zaken van het leger, de in de Sowjet-Unie geboren oud-officier van het Rode Leger, luitenant-generaal URBANOWICZ. Deze werd van zijn functie ontheven en aangesteld als vice-minister van Defensie belast met algemene zaken.

Het lijkt niet uitgesloten dat partijleider GIÉREK zijn prijzende woorden ook heeft gesproken om zich te verzekeren van de steun van de strijdkrachten bij het consolideren van zijn

machtspositie t.o.v. de tweede man in de partijhiërarchie, de als partijsecretaris o.m. voor het leger verantwoordelijke generaal MOCZAR. Laatstgenoemde - die op 1 maart tijdens een bijeenkomst van de oudstrijdersorganisatie ZBOWID geprobeerd heeft zich te ontdoen van de beschuldiging dat hij medeverantwoordelijk is geweest voor het bevel tot vuren dat in december aan politie, veiligheidsdienst en leger is gegeven - zou intussen op het ministerie van Binnenlandse Zaken aan directe invloed hebben ingeboet, doordat belangrijke posten daar in handen zijn gekomen van GIÉREK-aanhangers.

Al mag het erop lijken dat GIÉREK zijn machtspositie in partij, staatsapparaat en leger ietwat verstevigd heeft, het is allerminst aannemelijk dat hij daarmee zijn populariteit eveneens heeft weten te vergroten onder de arbeiders, die blijk schijnen te geven van toenemend scepticisme inzake de honorering van de democratiseringsbeloften. Uitlatingen van o.a. GIÉREK en MOCZAR over de noodzaak de invloed van de partij in de bedrijven te vergroten, lijken de conclusie te rechtvaardigen dat deze beloften eerder moeten worden gezien als een middel om de arbeiders rustig te houden dan als symptoom van "liberalisering". Scepticisme schijnt ook te bestaan t.a.v. de economische mogelijkheden. Ondanks Sowjetleningen blijft Polen geconfronteerd met problemen in de voedselaanvoer en met zwarte prijzen. Premier JAROSCEWICZ moest dan ook op 19 maart in het parlement bij het aanbieden van het nieuwe economische plan toegeven dat de situatie moeilijk is en dat "het noodzakelijk zal zijn in alle sectoren rigoureuze besparing door te voeren". Tegelijk moest hij toegeven dat er op beperkte schaal in Polen nog steeds wordt gestaakt, een feit dat eind maart door MOCZAR werd bevestigd, toen hij tijdens een bijeenkomst van de partij-organisatie in Lodz sprak over "vrijwillige werkonderbrekingen, die in strijd zijn met vitale belangen van de natie".

In Tsjechoslowakije zijn in maart, ondanks HUSAKS vroegere beloften van het tegendeel, de eerste grote politieke processen sinds de "normalisatie" een feit geworden. Op 19 maart werd een groep van zestien jongelui veroordeeld tot gevangenisstraffen van 14 maanden tot 4 jaar op beschuldiging van subversieve activiteiten in 1968 en 1969. Het betrof een groep studenten en ge-

schoolde jonge arbeiders, die zich volgens Rude Prawo van 17 januari 1970 georganiseerd hadden in een "Revolutionaire Socialistische Partij". Deze "links-extremistische" partij zou er een ideologie op hebben nagehouden, die een mengeling was van gedachten van TROTZKY, KROPOTKIN, MAO, DUTSCHKE, SIK en SMRKOWSKY. Zij zou met financiële steun van de FBI en CIA een zg. "anti-bureaucratische revolutie" hebben voorbereid om het "socialistisch" regiem in Tsjechoslowakije en de andere Oosteuropese landen omver te werpen. Hoewel het proces "publiek" heette te zijn, werden slechts enkele familieleden tot de rechtszaal toegelaten maar werden alle vrienden en ook westerse journalisten geweerd. De beklagden wezen allen de beschuldiging van subversie van de hand en verzekerden dat hun activiteiten slechts het belang van het "socialisme" beoogden. Onmiddellijk na afloop van de rechtszaak is de Praagse openbare aanklager tegen het vonnis in beroep gegaan, omdat hij de strafmaat niet streng genoeg vond.

Op 26 maart sprak de militaire rechtbank van Pribram een vonnis van drie jaar gevangenisstraf uit tegen een der invloedrijkste aanhangers van DUBCEK, generaal PRCHLIK, die ervan beschuldigd werd "de activiteiten van de staatsorganen gefrustreerd en in gevaar gebracht" te hebben. Deze voormalige chef van de politieke afdeling van het leger werd in februari 1968 benoemd tot hoofd van de achtste CC-afdeling voor militaire en veiligheidsaangelegenheden als opvolger van de beruchte MAMULA. In die functie leverde hij op 15 juli 1968 tijdens een persconferentie ongezoeten kritiek op o.a. de Sowjethegemonie binnen het Warschau Pakt. Na heftige aanvallen in de Sowjetpers verloor PRCHLIK twee weken later zijn partijfunctie, doch dit ontslag werd door het toenmalige partijpresidium voorgesteld als een logisch gevolg van een voor de Sowjet-Unie onaangename hervormingsmaatregel, n.l. de opheffing van de achtste CC-afdeling in het kader van een verdere scheiding tussen taken en verantwoordelijkheden van staat en partij. Tot na de invasie behield PRCHLIK een hoge functie in het leger en bleef hij eveneens afgevaardigde in het federale parlement. In oktober 1969 werd zijn parlementaire immuniteit opgeheven, een maatregel die toen al beschouwd werd als een eerste stap op weg naar zijn berechting.

In Praag meent men te weten dat het proces tegen PRCHLIK het eerste is in een hele reeks, die binnenkort tegen leidende persoonlijkheden uit de "Praagse lente" zal worden aangespannen, o.a. tegen voormalig minister van Binnenlandse Zaken PAWEL en de vroegere filmdirecteur POLEDNAK. Niet minder verontrustend is het besluit, dat het partijpresidium onder druk van Sowjetadviseurs zou hebben genomen, om als "preventieve maatregel" en "voor onbepaalde tijd" enkele honderden "revisionisten" en "contra-revolutionairen" in een drietal kampen te interneren. Deze beslissing zou een reactie zijn op de groeiende weerstand tegen de Sowjetbezetting en het HUSAK-regiem en zou ten uitvoer worden gebracht onmiddellijk na terugkeer in Praag van de Tsjechoslowaakse delegatie naar het CPSU-congres of kort voor het 14e Tsjechoslowaakse partijcongres, dat op 25 mei moet beginnen.